

РЕЗЮМЕ

Т. В. Золотарёва. Корреляция вертикальных процессов в системах «личность» и «дефект» у детей с психофизическими нарушениями.

В статье сделана попытка проанализировать характеристики асинхронного развития систем «личность» и «дефект» у детей с психофизическими нарушениями. Определены корреляции межсистемных и внутрисистемных вертикальных связей в системах «личность» и «дефект». Эти взаимосвязи лежат в основе прямых и обратных процессов коррекции, компенсации, абилитации, реабилитации и развития.

Ключевые слова: подсистема, развитие, процесс, самоорганизация, саморазрушение, закон.

SUMMARY

T. Zolotaryova. Correlation of vertical processes in systems «personality» and «defect» of children with psychophysical disorders.

The author of the article makes an attempt to analyze descriptions of asynchronous development of systems «personality» and «defect» of children with psychophysical disorders. Correlations of intersystem and intrasystem vertical connections in systems «personality» and «defect» are determined in the article. These intercommunications are in basis of straight and reverse processes of correction, indemnification, habilitation, rehabilitation and development.

Key words: subsystem, development, process, self-organization, self-destroy, law.

УДК 37.041

Н. В. Коваленко

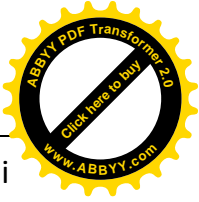
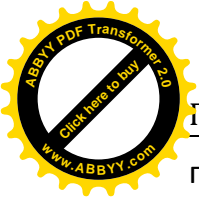
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовано актуальність формування інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів, розглянуто його сутнісні особливості, подано результати дослідження рівня сформованості його складових, особливості його формування у процесі здійснення навчальних проектів.

Ключові слова: самоосвітня компетентність учнів, інформаційний компонент самоосвітньої компетентності учнів, технологія навчальних проектів, тести компетентності.

Постановка проблеми. Розбудова системи освіти в Україні передбачає оновлення навчально-виховного процесу, зокрема увиразнення таких аспектів, які сприяють формуванню повноцінної самореалізованої особистості, здатної адекватно реагувати на запити сучасного інформаційного суспільства. Так, у «Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа)», «Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти», «Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти», наголошується на необхідності формування в учнів умінь самостійно вчитися, опрацьовувати різноманітну інформацію, здатності до самопізнання і самореалізації, виховання

потреби до навчання впродовж усього життя, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань, умінь. Тому актуальною постає проблема формування самоосвітньої компетентності, здатності учнів самостійно здобувати, поновлювати і застосовувати знання, уміння і навички впродовж усього життя.

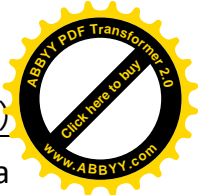
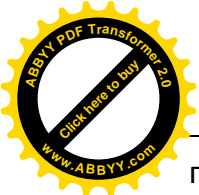
Аналіз актуальних досліджень. У педагогічних теоретико-експериментальних дослідженнях розглядається ефективність застосування навчальних проектів як технології формування ключових компетентностей учнів (В. Беспалько, Г. Голуб, І. Колеснікова, О. Пехота, К. Поліванова, О. Пометун, І. Сергеев, В. Сидоренко та ін.). Проте недостатньо дослідженим залишається вивчення педагогічного потенціалу технології навчальних проектів у формуванні умінь і навичок інформаційного пошуку, самоосвітніх компетентностей.

Мета статті – розкритт сутнісні особливості інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів, методів дослідження рівня сформованості його складових, особливості його формування у процесі здійснення навчальних проектів.

Виклад основного матеріалу. Самоосвітню компетентність учнів ми розглядаємо як складну інтегровану якість особистості, яка забезпечує її готовність задовольняти індивідуальні й соціальні потреби пізнання дійсності на основі оволодіння гнучкими знаннями, узагальненими вміннями і навичками, способами діяльності, ґрунтуючись на власному досвіді продуктивно здійснювати систематичне цільове освоєння соціального досвіду.

У структурі самоосвітньої компетентності ми виокремили такі компоненти: 1) мотиваційно-ціннісний (активність, прагнення, усвідомлене настановлення на самовдосконалення в інтелектуальній сфері); 2) організаційний (чітка побудова самоосвітньої діяльності, цілеспрямованість, сконцентрованість, самокерування, саморефлексія у пізнавальній діяльності); 3) процесуальний (самокерування пізнанням від мети до результату засобами самостійно організованої пізнавальної діяльності, самостійне здобуття та вдосконалення знань, умінь і навичок для досягнення пізнавальної мети); 4) інформаційний (готовність і здатність працювати з інформацією, інформаційними технологіями задля власної самоосвіти та самореалізації).

А. Громцева, розглядаючи готовність до самоосвіти, наголошує на тому, що «кожен учень відрізняється від інших не лише обсягом своїх знань, а й за тією системою їх отримання, яка у нього формується» [3, 12]. Для грамотної й ефективної роботи з інформацією учням необхідні вміння і навички здійснювати її пошук і відбір, оцінювати і використовувати [6]. За результатами дослідження встановлено, що ефективним засобом досягнення бажаного результату є опанування учнями інформаційних методів, тобто методів пошуку, сприймання, переробки та використання інформації. Важливими, на думку О. Барановської, є такі вміння: самостійно знаходити потрібне джерело інформації та інформації в будь-якому виданні; працювати одночасно з кількома джерелами; самостійно

підготувати доповідь, реферат, використовувати наочність (сприймання та переробка інформації); використовувати на уроці інформацію з різних видів літератури, відеофільмів, радіо-, телепередач; зіставляти цю інформацію з навчальною (використання інформації); працювати з довідковими виданнями, каталогами і картотеками (пошук, сприймання та переробка інформації) тощо [1].

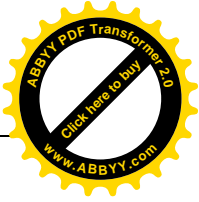
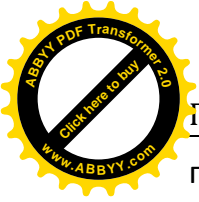
Аналіз джерел з означеної проблеми та результати дослідної діяльності дають підстави для висовування про те, що у структурі інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів варто виокремити: потребу в нових знаннях, інформації; цілеспрямованість та систематичність оновлення, пошуку інформації; самостійність в оцінці якості та доцільності інформації, її джерел; готовність раціонально здобувати, опрацьовувати, систематизувати, використовувати інформацію; володіння інформаційними технологіями.

Важливим положенням, на якому ґрунтувалося наше дослідження, є розуміння прагнення до пізнання, саморозвитку, самовдосконалення, творчого освоєння і перетворення навколишнього середовища як природних властивостей особистості, закладених у людині від народження. Теоретичне підґрунтя цього положення становлять погляди Я. Коменського, К. Ушинського, Г. Сковороди та інших педагогів минулого і сучасності. У процесі визначення змісту та характеру педагогічного експерименту, його концепції ми виходили з розуміння процесу навчання як «...суто індивідуального психофізіологічного процесу, який відбувається в індивіда під час його власної, самостійної навчальної діяльності з оволодіння елементами накопиченого об'єктивного досвіду людства» [7, 18].

К. Поліванова зазначає, що саме завдяки проектній діяльності вирішується головне завдання розвитку підлітків, оскільки в ній реалізуються зазначені потреби та формується їх самовизначення [5, 68].

Для виконання навчальних проектів потрібна широка інформаційна база і вміння учнів для пошуку інформації. Наприклад, у запропонованих нами навчальних проектах учні мають з'ясувати такі питання: особливості дослідження Леонардом да Вінчі пропорцій людської фігури; історія культивування картоплі; сучасні джерела енергії, використання енергії вітру в сільському господарстві; причини виникнення вітру; народна метеорологія; морські, берегові бризи, мусони; вплив на екологію планети Земля діяльності теплових двигунів; засоби обробки насіння різних культур, що використовуються у сільському господарстві, народні способи підготовки насіння до висаджування та ін.

У процесі експериментального дослідження вчитель формує в учнів уміння самостійно здобувати інформацію з різних джерел. Для виконання проектів учні набувають умінь збирати пристрої за схемами, малюнками і фотографіями, ставити досліди за їх описом, отримувати необхідну інформацію з довідкових таблиць. Так, під час виконання навчального проекту на тему «Картопля. Їсти чи ні?» у 7-му класі (розділ «Взаємодія тіл») [12] для виконання експериментального завдання учням потрібні терези. У рекомендаціях до проекту містяться вказівки для самостійної

побудови терезів, що подані у вигляді опису алгоритму дій і малюнків до нього.

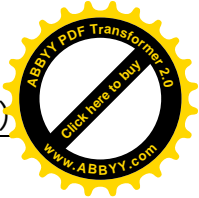
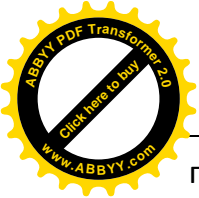
Під час виконання експериментальних завдань проекту учні самостійно заповнювали таблиці, систематизуючи інформацію, отриману з різних видів джерел. Самостійно визначали, які фізичні величини потрібні для заповнення таблиці, в яких одиницях вимірювань записувати результати дослідження, скільки потрібно здійснити вимірювань, самостійно послуговувалися довідковими таблицями. Проаналізувавши дані таблиці, учні збагачуються знаннями, доходять висновків і визначають завдання подальших спостережень і досліджень.

Отже, виконуючи навчальні проекти, учні здобувають уміння читати схеми, малюнки, за допомогою їх аналізу виділяти істотне, визначати параметри зображених об'єктів, будувати їх за зображенням, здобувати необхідну інформацію з довідкових таблиць, набувають досвід роботи з різноманітними джерелами інформації, різної якості і кількості, готувати доповіді, працювати з алгоритмами постановки досліду, здійснення експерименту, побудови пристрою та ін. Поряд з тим у процесі виконання навчальних проектів учні послуговувались інформацією, отриманою від спеціалістів різних сфер господарства – агрономів, зоотехніків, інженерів-механіків, економістів. Таким чином у них формуються складові інформаційного компонента самоосвітньої компетентності, уміння самостійно здобувати знання завдяки власним дослідженням і спостереженням.

Дослідження сформованості інформаційного компонента самоосвітньої компетентності у процесі залучення учнів до проектної діяльності засвідчили, що збільшилась кількість учнів, які під час підготовки домашніх завдань послуговувалися додатковою інформацією, проектують самостійні дослідження, консультуються з учителем. Під час написання реферату, виконання домашніх завдань учні більшою мірою послуговуються ґрунтовнішими джерелами – довідниками, науково-популярною літературою, енциклопедіями.

Дані про рівень сформованості складових інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів отримано у процесі зіставлення, порівняння, аналізу результатів різних методів, у тому числі виконання модельних завдань тестів зовнішнього оцінювання рівня сформованості ключових компетентностей учнів, які розробили російські дослідники (М. Загребіна, А. Плотнікова, О. Севастьянова, І. Смирновою, І. Фішман) [10; 11].

Ми досліджували вміння учнів набувати потрібних знань з різної кількості інформаційних джерел, неоднакової складності (складні, прості), з варіативним поданням інформації (збіжність, підпорядкованість, надлишок, конкретизація та ін.) і змістом (прямий, опосередкований) [11,13], опрацьовувати та систематизувати інформацію і таким чином засвоювати нове знання. Результати виконання завдань засвідчили, що рівень розвитку умінь інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів експериментальних класів

підвищився (табл. 1).

Таблиця 1

Результати виконання учнями 7–8-х класів модельних завдань

Завдання	Максимальний бал за завдання	Учні експериментальних класів		Учні контрольних класів	
		7-х	8-х	7-х	8-х
1. Захист металу	4	3,2	3,8	3,1	3,5
3. Вулкани	10	6,8	8,4	6,5	7,6
5. Темперамент	12	5,9	9,3	5,6	8,4
7. Ремонт	20	6,9	10,3	6,6	8,6

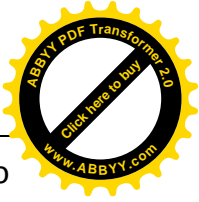
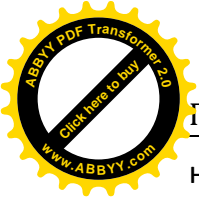
Так, учні показують високі результати у роботі з простими джерелами, зокрема над завданням 1, проте в експериментальних класах динаміка була дещо вищою. У роботі зі складними джерелами інформації учні експериментальних класів меншою мірою допускаються помилок (табл. 1, завдання 5).

Уміння здобувати знання залежно від характеру взаємовідношення джерел інформації (підпорядкування та збігу) більшою мірою сформовані у всіх учнів. Знайти потрібну інформацію з теми, яка міститься в різних джерелах, до того ж є суперечливою чи протиставляється, було складно учням й експериментальних, і контрольних класів. Проте динаміка розвитку відповідних умінь вища в учнів експериментальних класів (табл. 1, завдання 5).

У процесі систематизації інформації учні експериментальних класів допускають менше помилок. Учні контрольних класів не завжди отримують вичерпну інформацію щодо означених критеріїв. Наразі в учнів контрольних класів трапляються помилки у роботі з виокремлення головного, ранжирування подій за їх важливістю (табл. 1, завдання 5).

Складнощі виникали у всіх учнів, коли вони відтворювали опрацьовану інформацію у вигляді висновків. Проте в експериментальних динаміка ґрунтовних відповідей була більшою (табл. 1, завдання 1, 5, 7). Усі учні допускаються помилок, складаючи пам'ятку одноліткам за наданими джерелами інформації (табл. 1, завдання 1, 5). Вони здебільшого розмірковували над проголошеною темою, констатували прочитане, переписували текст, але не структували свою відповідь, не наводили висновків. Отже, вартим уваги стало те, що учні експериментальних класів мають більш сформовані вміння чітко висловлювати й обстоювати власну позицію.

Проведене дослідження дозволило виявити три рівні сформованості інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів, а саме: *початковий* (потреба в зовнішній оцінці якості інформації, її джерел; нечасте самостійне використання додаткових джерел інформації, здебільшого за рекомендацією вчителя; уміння здобувати інформацію з простих джерел;

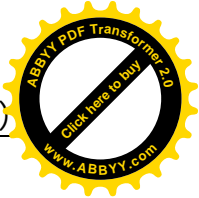
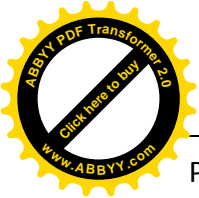

накопичення великого обсягу зайвої інформації; неспроможність самостійно систематизувати інформацію за однією ознакою; слабка обізнаність та використання інформаційних технологій); *достатній* (доволі сформоване самостійне оцінювання якості інформації, її джерел; фрагментарне здійснення розширеного інформаційного пошуку завдяки використанню різних (простих, складних) джерел інформації, обираючи найбільш доцільних; наявні вміння працювати з довідковими виданнями, каталогами і картотеками; систематизація інформації, завершений пошук для підготовки доповіді з певного питання; наявні вміння послуговуватися інформаційними технологіями з допомогою вчителя); *високий* (суб'єктивне оцінювання якості інформації, її джерел; здатність обирати одне, два найбільш продуктивних, раціональних джерел інформації, готовність і здатність працювати зі складними джерелами, з різним характером взаємозв'язку інформації; вміння працювати з довідковими виданнями, каталогами і картотеками; сформованість умінь систематизувати інформацію, складання власних систематичних інформаційних картотек; готовність і здатність використовувати інформаційні технології для потреб самоосвіти).

Висновки. Отже, аналіз досліджень та педагогічного досвіду з означеної проблеми дає підстави для висовування про те, що у процесі залучення учнів до проектної діяльності відбувається ефективно формування складових інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів. У зв'язку з цим набуває особливої ваги підготовка майбутніх учителів до цілеспрямованого формування інформаційного компонента самоосвітньої компетентності учнів у процесі викладання навчальних предметів та у позаурочній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська О. В. Інформаційні компетентності учнів як дидактична категорія / О. В. Барановська // Хімія і біологія в школі. – 2004. – № 6. – С. 32–34.
2. Голуб Г. Б. Метод проектів – технологія компетентностно орієнтованого образования : метод. пособ. [для педагогов-руководителів проектів учасників основної школи] / Голуб Г. Б., Перельгіна Е.А., Чуракова О.В.; под ред. проф. Е. Я. Когана. – Самара: Изд-во «Учебная литература», Издательский дом «Федоров», 2006. – 176 с.
3. Громцева А. К. Формирование у школьников готовности к самообразованию : учеб. пособ. [по спецкурсу для студ. пед. ин-тов] / А. К. Громцева. – М. : Просвещение, 1983. – 144 с.
4. Педагогическое проектирование : учеб. пособ. для высш. учеб. заведений / И. А. Колесникова, М. П. Горчакова-Сибирская ; под ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой. – [2-е изд., стер.]. – М. : Академия, 2007. – 288 с.
5. Поливанова К. Н. Проектная деятельность школьников : пособ. для учителя / К. Н. Поливанова. – М. : Просвещение, 2008. – 192 с.
6. Почупайло О. В. Формування інформаційних умінь в учнів : метод. реком. / О. В. Почупайло. – Донецьк : ЄАІ-прес, 1997. – 40 с.
7. Репьев Ю. Г. Интерактивное самообучение : [монографія] / Ю. Г. Репьев. – М. : Логос, 2004. – 248 с.
8. Романовська М. Б. Метод проектів у виховному процесі : метод. посіб. /

Романовська М. Б. – Х. : Веста : Вид-во «Ранок», 2007. —160 с.

9. Сергеев И. С. Как реализовать компетентный подход на уроках и во внеурочной деятельности : практ. Пособ. / И. С. Сергеев, В. И. Блинов. – М. : АРКТИ, 2007. – 132 с.

10. Тесты внешней оценки уровня сформированности ключевых компетентностей учащихся : [метод. пособ. для руководителей и педагогов образовательных учреждений] / М. Г. Загребина, А. Ю. Плотникова, О. В. Севостьянова, И. В. Смирнова ; под ред. И. С. Фишмана. – Самара, 2006. – Вып. 2. – 70 с.

11. Фишман И. С. Тесты внешней оценки уровня сформированности ключевых компетентностей учащихся : метод. пособ. [для руководителей и педагогов образовательных учреждений] / И. С. Фишман. – Самара : Изд-во ЦПО, 2005. – 82 с.

12. Формування самоосвітньої компетентності учнів 7–8-х класів сільських шкіл у процесі виконання навчальних проектів із природничих дисциплін : метод. реком. [для вчит., студ. пед. ун-тів : [уклад. Н. В. Коваленко]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 60 с.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Коваленко. Формирование информационного компонента самообразовательной компетентности личности.

В статье обоснована актуальность формирования информационного компонента самообразовательной компетентности учеников, рассмотрены его существенные особенности, приведены результаты исследования уровня сформированности его составляющих, особенности его формирования в процессе осуществления учебных проектов.

Ключевые слова: самообразовательная компетентность учащихся, информационный компонент самообразовательной компетентности учащихся, технология учебных проектов, тесты компетентности.

SUMMARY

N. Kovalenko. Formation of the informational component of the personal self-competence.

The actuality of formation of the informational component of the pupils' self-educational competence is revealed, its essential peculiarities are described, the results of the investigation of the level of formation of its components and the peculiarities of its formation in the process of project making are given.

Key words: self-educational competence of the pupils, informational component of the pupils' self-educational competence, educational project technology, tests of competence.

УДК 376.42:796.011.3:797.2

Я. Є. Коштур

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ПЛАВАННЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ПІДЛІТКІВ

У статті розглянуто такі актуальні проблеми сучасної спеціальної освіти, як пошук ефективних шляхів та засобів корекції порушень психофізичного розвитку розумово відсталих підлітків. Подано методiku проведення занять із плавання з метою корекції психофізичного розвитку розумово відсталих підлітків.

Ключові слова: корекція, психофізичний розвиток, розумово відсталі підлітки, методика із плавання.